

O rabi jezikov v naših uradih, seosebno pri sodiščih.

(Dalje.)

Za Galicijo zaukazal je cesar Jožef s patentom z dné 1. decembra 1785, da je politične reči pri guberniji in okrožnih uradih obravnavati takoj nemški. Pri sodiščih pa mora raba nemškega jezika za vse sodne reči v treh letih stopiti v veljavo. Uradnikom dal se je rok treh let, da se nauče tega jezika v besedi in pismu, in dodalo se je svarilo, da se bodo službe onih, kateri ne izkažejo po preteku tega roku dovoljnega znanja nemščine, oddale takim, ki so je večši. Vender ta ukaz ni imel trajne veljave in s časom je le prišel v rabo zopet poljski jezik; to izhaja iz dvornega dekreta z dne 6. junija 1837, kateri zapoveduje, da morajo, kedar odhajajo pôtem revizije do najvišjega sodišča v poljščini izdane sodbe in razlogi, prve instance prirediti prevode.

Kmalu se je pokazala potreba ozirati se pri sodnikih tudi na znanje romanskega jezika, ker dvorni dekret z dné 15. februarja 1842. l. veleval, da se je pri predlogih za nameščevanja pri kolegijalnih sodiščih galiških ozirati na znanje moldavskega (vlaškega) jezika.

Podrobneje ureja rabo jezikov v območji višjih sodišč Lvovskega in Krakovskega ukaz prav. min. z dne 22. oktobra 1852, št. 16571. Le-ta določuje: stranke se smejo v svojih vlogah, kedar jih ni podpisal odvetnik, posluževati nemškega, poljskega ali ruskega (rusinskega) jezika, — ruske vloge pa morajo biti pisane z latinico; zapisovati je ustne prošnje, izpovedi prič in zvedencev ter obdolženca, če ne znajo nemški, v njih jeziku; prošnje, katerim je treba odvetnikovega podpisa, morajo biti nemške; obravnavati in sodbo objavljati je nemščine nevedčemu obtožencu v njegovem jeziku, drugače pa nemški. obravnavni zapisnik mora biti razun nenemških izpovedij pisan v nemškem jeziku. V notranji službi rabiti je nemški jezik; deželno knjigo in zemljiške knjige je pisati nemški, listine se pa zapisujejo v jeziku izvirnikom v listinske knjige.

Nanašaje se na ta ukaz je prav. ministersvo z ukazom z dne 28. januarja 1856, št. 1992 predsedniku višjega sodišča Lvovskega na njegovo telegrafično vprašanje razodelo, da zategadelj, ker ukaz z dne 20. okt. 1852 le obdolžencu in pričam za, v njem navedene izjeme dovoljuje rabiti drug jezik, ni moči dopuščati, da bi zagovornik drugače govoril nego nemški; vender naj obdolžencu, če zahteva, predsednik ali tolmač bistveno vsebino zagovornikovega govora ponovi ter ga vpraša, ali ima kaj dodati govoru.

Zadnja dva ukaza dokaj preminja in dopolnjuje ukaz prav. min. z dne 9. julija 1860, št. 10340. Razlikuje najpreje, da so v območji Krakovskega višjega sodišča nemški in poljski, v območji Lvovskega pa nemški, poljski in ruski jezik deželni jeziki. Dovoljuje potem strankam, da se lahko poslužujejo katerega koli teh jezikov, ne gledé na to, znajo li nemški ali ne; tudi sodiščem se je posluževati jezika, ki ga rabi stranka. Prav tako je zastopnikom strank slobodno rabiti ta ali oni deželni jezik, vender pa le tist jezik, kateri je stranki materni jezik. Da isto velja tudi za zagovornike v kazenskih rečeh, to po vsebini ukaza ni dvomno. Ta ukaz, in to se nam vidi važno tukaj sosebnou poudarjati, določa mnogo jasnejše, nego li jedno leto mlajši ukaz z dne 22. julija 1861 za Moravsko, to pravilo, da je izdajati odločbe z razlogi v jeziku prošnje ali tožbe, oziroma prve vloge ali prve ustne prošnje.

Ukaz prav. min. z dne 21. aprila 1861, št. 3297 velevali, izpreminjajoč dotično določbo ukaza z dne 22. oktobra 1852, da morajo vsa oblastva in vsi uradi vsprejemati ruske vloge, tudi če so pisane s cirilico, dovoljuje oblastvom posluževati se cirilice za ruske stranke ter pripomenja, da se je sodnim organom kar najhitreje priučiti tej pisavi.

Z ukazom z dne 30. oktobra 1861, št. 9962 poučuje prav. ministerstvo višje sodišče Lvovsko, da nikakor ni protivno predpisom, če je v civilnih rečeh, kedar se zapisuje ustna prošnja ali izpoved ali če se obravnava s poljščino ali ruščino, začetek ali glava zapisnika spisana na poljskem, oziroma ruskem jeziku.

Ukaz prav. min. z dne 23. februarja 1868, št. 1124 pa uženapoveduje bistvene premembe predpisov za civilne in kazenske

reči glede sodnega jezika ter hkrati velevala, da je tam, kjer je izdajati rešilo, sodbo, izrek ali odločbo v poljskem ali ruskem jeziku, napraviti izvod (posnetek) iz spisov, predlog in njega utemeljenje v istem jeziku ter v istem poročati in posvetovati se. To, tako naglaša pravosodno ministerstvo, povišuje zanesljivost in zaupanje v sodna posvetovanja in po tem izginejo dosedanji prevodi rešil in utemeljevanj, a to bode poslovanju le v korist.

Obilno je te napovedane premembe zvršila naredba ministrov notranjih rečij, nauka, pravosodja, financ, trgovine, poljedelstva in deželne brambe ter javne varnosti z dne 5. junija 1869, št. 2354, podpisana od ministrov Giskra, Hasner, Herbst, Brestel, Plener, Potocki in Taaffe, objavljena v deželnem zakoniku za Galicijo. Le-ta naredba določa, da se je oblastvom, ki so podrejena notranjemu, finančnemu, trgovinskemu in poljedelskemu ministerstvu, potem ministerstvu za deželno brambo in javno varnost, dalje deželnemu šolskemu svetu in sodiščem, da se je le-tem oblastvom posluževati poljskega jezika v notranjem poslovanju in kedar občujejo z nevojaškimi oblastvi, uradi in sodišči v deželi. Občevanje z vojaškimi oblastvi in z oblastvi izven dežele ravna se po danih predpisih. Tudi državnopravdniskim oblastvom, občujočim z zgoraj omenjenimi oblastvi, mora rabiti poljščina. Pri sodiščih mora se vršiti predavanje in posvetovanje kolikor možno — v onem jeziku, v katerem je izdati po danih predpisih odpravek. C. kr. blagajnica in uradi, ki upravljajo denar, vodijo svoje izkaze, registre itd., zaradi kontrole po osrednjih organih, z nemškim jezikom. Prav tako nemška je tudi administracija in manipulacija pri pošti in brzojavu.

Z ukazom z dne 21. februarja 1874, št. 1728 pa je zaukazalo pravosodno ministerstvo, da mora višje državno pravdnništvo posluževati se nemščine v spisih, kateri so obrnjeni do najvišjega sodišča. Povod temu ukazu dal je poljski vzklic viš. pravdnništva Lvovskega do najvišjega sodišča v neki disciplinarni reči. Pripomenjamo, da se ta ukaz, obrnen do viš. pravdnništva in oziirajoč se samo na le-tega spise do najvišjega sodišča, ne dá razširjati na državna pravdnništva (gališka) in njih spise, ker te je vročevati obtožencem, kateri imajo pravico podajati protispise.

Za Bukovino je uže dvorni dekret z dne 22. decembra 1815, št. 1197 zb. pr. zak. zaukazal, da je (dražbene) oklice na najprikladnejši način razglašati tudi v moldavskem jeziku. Podrobneje pa potem določa ukaz prav. min. z dne 17. avgusta 1864, št. 7017, naglašajoč: da so v Bukovini deželni jeziki: nemški, romanski in ruski; — da morajo sodišča, kedar obravnavajo s strankami, zmožnimi zgol romanskega ali ruskega jezika, izpraševanje obdolženca in zaslišanje prič v kazenskih rečeh, kolikor je tega moči storiti, zapisovati v jeziku zaslišanca ali vsaj odločilne izjave beležiti v tem jeziku; — da je sestavljati zapisnike o prisegah, ki se storé v romanskem ali ruskem jeziku, po močeh v istem jeziku ali vsaj prisežne obrazce postavljati s tema jezikoma v zapisnike; — da je pri kazenskih obravnavah z obdolženci, zmožnimi le romanščine ali ruščine, gledati na to, da so poslušoji sodniki, državnopravdniški uradniki in zagovorniki vešči obtoženčevega jezika in da se po močeh obravnava v tem jeziku ter v istem tudi razglašajo razsodbe in, če moči, tudi razlogi; in naposled da je, če se pokaže potreba, preskrbeti in rabiti tiskovine v romanskem in ruskem jeziku za vsakovrstne pozive, za varstvene dekrete, obljubne zapisnike, smrtovnice in oglase.

Ko je Dalmacija k Avstriji prišla, bila je uradni jezik pri tamošnjih sodiščih italijanščina in ostala je za notranjo službo do danes. Vender se je začela neomejena veljava italijanščine majati polagoma. Z dvornim dekretom z dne 9. julija 1824 se je zapovedalo, da je pri nameščevanju za dalmatinsko višje sodišče gledati na znanje nemškega jezika, da bi bilo kar najhitreje možno odpravke najvišjega sodišča izdavat i dalmatinskemu (kakor tudi gališkemu) višjemu sodišču v nemščini. Šele prav. ministerstva ukaz z dne 15. marcija 1862, št. 986 prez. in naredba z dne 26. februvarja 1869, št. 2410 (ta razglašena v dež. zakoniku za Dalmacijo št. 9) odpirata hrvaščini pot v dalmatinska sodišča. Navedeni ukaz ima določila o polaganji prisege, o sprejemanji in reševanji slovanskih vlog in kako je zapisovati izpovedi prič v civilno-pravnih rečeh. Naredba pa določuje za kazenske reči, da je s strankami, kedar se poslužu-

jejo slovanskega deželnega jezika, obravnavati v tem, to je ilirsko-dalmatinskem jeziku. V istem jeziku je zapisovati izpovedi prič in obdolžencev, v njem je sestavljati zapisnike ob obravnavah in v njem oglašati ter odpravljati sodne izreke in sodbe z razlogi. Tudi sodišča II. instance imajo kazenskosodne odločbe in njih utemeljenja izdavat v ilirsko-dalmatinskem jeziku, kedar je I. instanca storila izrek v tem jeziku in se ni podal rekurz ali njega obrazložba v kakem drugem jeziku. Ta določila zadobé veljavo, kolikor dopušča znanje jezika pri sodnih uradnikih, takoj, vsekakor pa od 1. marcija 1871 naprej.

Denašnja raba srbo-hrvatskega jezika v Dalmaciji pri političnih in sodnih uradih ter državnih pravdnistvih snuje se iz naredbe ministerstev za notranje reči in pravosodja z dne 20. aprila 1872, prijavljene v dež. zakoniku št. 17, in podpisane od ministrov Lasser in Glaser. Ta naredba uravnava rabo jezikov izrecno le za vnanje poslovanje. Po njej morajo upravna oblastva, notranjemu ministerstvu podrejena, potem sodišča in državna pravdnistva strankam ali občinam izdavat rešila, bodisi pismenih vlog, bodisi ustnih prošenj v istem deželnem jeziku, v katerem je sestavljena vloga ali storjena ustna prošnja. Dopisovati je strankam, kedar se ne rešujejo prošnje, v onem deželnem jeziku stranke, kateri je dopis namenjen. Občinam dopisovati je v onem jeziku, kateri je obravnavni jezik občinskega zastopa. Kedar ni znan jezik, katerega se poslužuje stranka, ali kedar ta jezik ni deželni jezik, rabiti je jezik notranje službe. Opomnimo naj koj tu, da kaže poznejšnja naredba za Česko in Moravsko z dne 19. aprila 1880 v tem pogledu velik napredek. Po naredbi za Dalmacijo ni težko uradnemu organu postaviti se redno na stališče, da ne vé, katerega jezika se poslužuje stranka. Dopisoval bode toraj redno v notranjem jeziku, to je italijanskem. Naredba za Česko in Moravsko pa to stališče otežuje, češ, da je v enakih slučajih rabiti oni deželni jezik, katerega utegne znati stranka po okolnostih slučaja in sosebno gledé na njeno bivališče. Dalje določuje naredba za Dalmacijo, da je v kazenskih rečeh rabiti oni jezik, katerega se poslužuje obdolženec. Državnemu pravdniku, zasebnemu obtožitelju in zagovorniku pa je dopuščeno govoriti v drugem deželnem jeziku, če obtoženec v to privoli. Kedar je več obtožencev in se ne

poslužujejo vsi istega deželnega jezika, tedaj je sicer zapisovati izpovedi obtožencev in prič v njih jeziku, — zapisnik je pa sicer napraviti v istem deželnem jeziku, kateri se po okolišnih kaže primernejši za smotre pravosodja. V civilnih pravnih izdatih je razsodba z razlogi, če se nista stranki sporazumeli, da rabita notranji poslovni jezik, v onem deželnem jeziku, v katerem je tožba spisana ali na zapisnik dana. Kedar se pa stranki nista posluževali v pravdi istega deželnega jezika in če se nista zjedini, da se sodba in razlogi izdadó v notranjem poslovnem jeziku, tedaj ju je izdati istotako v jeziku tožbe, nasprotni stranki je pa pridejati prevod razsodbe in razlogov, če to zahteva pred sklepom razsodbe. Ta naredba stopila je v veljavo dne 1. oktobra 1872.

Toda tej naredbi najvišje sodišče ni pripoznalo zakonite moči in je z „judikatom“ z dne 7. marcija 1883, št. 48 v posebnem slučaju izreklo, da § 14. civilnopravnega reda za Dalmacijo, kateri velevala, da se morajo stranke in njih zastopniki v svojih spisih posluževati italijanskega jezika, ni izpremenjen niti po členu XIX. temeljnih zakonov iz leta 1867, niti po naredbi z dne 20. aprila 1872. Nasledek tega judikata je bil ta, da se je še istega leta sklenil zakon (z dne 25. majnika 1883, št. 76 drž. zak.), kateri preminja omenjeni § 14. in določa, da se je strankam in njih zastopnikom v svojih govorih posluževati jednega izmed deželnih jezikov.

(Dalje prih.)

Dr. F.

Iz pravosodne prakse.

Civilno pravo.

a) Odločeb bivših oblastev za odkup in uredbo zemljiških bremen ni moči izpodbijati v redni pravdi.

S kupno pogodbo z dne 23. aprila 1825 prodal je Matej S. od svoje polzemlje (Halbhube) rect. št. 1 grajščine Zške maselc (Viertelhubtheil) in sicer polovico njiv in travnikov, razun poslopja